

Синьогора
національний природний парк

ОХОРОНА ПРИРОДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СПРАВАМИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Національний природний парк «Синьогора»

Інститут екології Карпат

ОХОРОНА ПРИРОДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збірник наукових праць
**ЧЕТВЕРТИХ ЗИМОВИХ
ЧИТАНЬ В СИНЬОГОРІ**

18-19 грудня 2025 року

Стара Гута, 2026

УДК 502+504+582+591+630*9

Охорона природи в умовах воєнного стану: Збірник наукових праць Четвертих Зимових читань в Синьогорі (наук.-практ. конф.). / Під ред. Данилика І.М., Шпарика Ю.С. // с. Стара Гута, Івано-Франківська область, 18-19 грудня 2025 року. – Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2026. – 171 с.

В матеріалах конференції представлені результати наукових досліджень різних напрямів соціологічної науки з проблем охорони природи в умовах воєнного стану. Збірник розрахований на зацікавлених в охороні природи установ та осіб: екологів, біологів, працівників установ і об'єктів ПЗФ, науково-дослідних інституцій, громадських організацій екологічного спрямування, органів місцевого самоврядування та підприємств з ведення лісового і сільського господарства.

Матеріали конференції подані в авторському викладі і редколегія не несе відповідальності за достовірність представлених матеріалів і зроблених висновків.

ISBN 978-617-7926-86-2

© НПП «Синьогора», 2026

© Автори, 2026

Фуфалько І.М. Динаміка та сучасний стан охоронюваних видів птахів на території Національного природного парку «Синьогора»	108
Черевко С.Е., Шевчик Л.О., Капустинський А.І. Використання музейного продуктивного середовища під час вивчення біології в середній школі	119
Чибрик В. Д., Гавриш Л. М. Національні природні парки як освітній ресурс: теоретичні засади та практичні підходи еколого-патріотичного виховання учнівської молоді в умовах війни	124
Цибульська А., Цибульський О. Зообентос мілководних ділянок водойми-охолоджувача: багаторічні зміни	131
Шевчик Б.В., Шевчик Л.О., Кравець Н.Я. Значення національних природних парків України для формування екологічної компетентності школярів	136
Шевчик В.Л., Рабик І.В. Болотні екосистеми НПП «Білоозерський» в умовах війни: стан, загрози, перспективи збереження і охорони	139
Шпаківська І.М., Часковський О.Г., Царик І.Й., Пижик І.С., Сенчак І.І., Фуфалько І.М. Пілотні дослідження структурно-функціональної організації природних старовікових лісів Національного природного парку «Синьогора»	147
Шпарик Ю.С., Сенчак І.І., Фуфалько І.М., Крук Н.І. Фіторізноманіття, стан і структура ялицевого (<i>Abies alba</i>) квазіпралісу Горпан в НПП «Синьогора»	151
Яворська І.М., Шпаківська І.М. Природотерапія для всіх: досвід НПП «Бойківщина»	167

УДК 373.3:502/504:712.23(477)

Шевчик Б.В.¹, Шевчик Л.О.¹, Кравець Н.Я.²¹Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка²Тернопільський національний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського
shevchyklubov45@gmail.com

ЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ УКРАЇНИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Стаття присвячена важливості формування екологічної компетентності школярів у контексті історичної деградації довкілля та нових військових загроз. Обґрунтовано роль національних парків як оптимального освітнього середовища. Вони забезпечують емоційно-естетичне сприйняття, розвиток аналітичних навичок та залучення учнів до практичної природоохоронної діяльності. Використання інтерактивних форм роботи у національних природних парках сприяє трансформації екологічних знань у свідому поведінку та формуванню відповідального ставлення до навколишнього середовища.

Ключові слова: освітнє середовище, позакласна діяльність, професійна екологічна освіта, екологічна свідомість, природоохоронна діяльність.

Політика централізованої влади, що була реалізована в Україні з моменту її заснування, робила ставку на важку промисловість, масове освоєння земель та ігнорування екологічних норм, що призвело до суттєвого погіршення екологічної ситуації. Наслідком такого розвитку стало те, що Україна успадкувала зношені промислові потужності, значно забруднені території, кардинально змінену гідрологію річок та загальну екологічну деградацію, подолання якої залишається пріоритетним завданням протягом усього періоду незалежності нашої держави. Розпочата росією війна розширила та масштабувала перелік екологічних викликів, спричинивши: техногенні катастрофи (зокрема, затоплення територій після знищення Каховської ГЕС); забруднення територій важкими металами, нафтопродуктами, вибуховими речовинами; підвищення ризиків радіаційних інцидентів у зоні ЗАЕС; руйнування інфраструктури, каналізаційних та водоочисних споруд, промислових об'єктів і складів небезпечних хімікатів; пожежі лісів та степів і, як наслідок, – руйнування природних екосистем.

З кожним днем усі ці екологічні загрози набувають глобального масштабу, тому їх неможливо подолати лише локальними або регіональними зусиллями, адже забруднення довкілля легко долає кордони й становить небезпеку для всіх народів. Для ефективного вирішення

цих проблем необхідні нові знання, технології, сучасні системи спостереження і переоцінка людських цінностей і світогляду. Подальший розвиток можливий лише за умови формування нової етичної основи, екологічно відповідального мислення та культури, що спираються на розуміння законів біосфери, раціональне природокористування, екологізацію виробництва. Такий світоглядний зсув дасть змогу зберегти довкілля і гарантувати якісне життя прийдешнім поколінням.

Перед сучасним суспільством стоїть важливе завдання – виховання молоді, яка зможе жити у гармонії з природою, раціонально використовувати її багатства та дбати про їхнє відновлення. Саме тому важливо виховати свідомого, компетентного громадянина, здатного мислити критично, брати на себе відповідальність за стан навколишнього середовища, ефективно вирішувати екологічні проблеми та запобігати їх виникненню. У зв'язку з цим формування екологічної компетентності стає одним із провідних напрямів освітньої діяльності на всіх її рівнях – від дошкільної освіти до загальної середньої школи (Смірнова, 2025). Відповідно до основних положень «Концепції екологічної освіти України», екологічна компетентність – це здатність людини усвідомлювати екологічний стан світу, своєї країни чи окремого регіону, розуміти причини виникнення екологічних проблем та їхні можливі наслідки (Концепція екологічної освіти України, 2002). Вона передбачає володіння знаннями про основні закони природи, закономірності функціонування екосистем, а також розуміння шляхів подолання екологічної кризи. Важливим її складником є вміння раціонально використовувати природні ресурси та реалізовувати практичні заходи щодо охорони і збереження навколишнього середовища. Це поняття охоплює не лише знання, а й систему умінь, навичок, цінностей та установок, які дозволяють людині свідомо взаємодіяти з природою, приймати обґрунтовані рішення, спрямовані на збереження екосистем і підтримання сталого розвитку.

Розвиток екологічної компетентності – це довготривалий, багатоетапний і складний процес, який вимагає комплексного підходу до навчання, виховання та формування особистості школярів і визначається впливом широкого спектра соціальних і педагогічних чинників:

1. **Сім'я**, як перше середовище у котре потрапляє дитина, а моделі поведінки батьків і їхнє ставлення до природи формують у дитини відповідні ціннісні орієнтири та екологічну свідомість;
2. **Соціальне оточення** – громада, у якій живе особистість, впливає на її погляди щодо природи, екологічні установки та готовність долучатися до природоохоронних ініціатив;

3. **Інформаційний простір** – засоби масової інформації, соціальні мережі та інші канали комунікації, які здатні підвищувати розуміння екологічних проблем і формують екологічну свідомість;
4. **Методи навчання** – включення екологічних тем у навчальні програми та застосування інтерактивних форм роботи сприяють засвоєнню знань і розвитку екологічного мислення;
5. **Особистість педагога** – приклад власної поведінки, ставлення вчителя до природи та екологічні переконання мають сильний виховний ефект і мотивують учнів до відповідної поведінки;
6. **Позакласна діяльність** – навчальні екскурсії, участь у природоохоронних клубах, експедиціях, дослідницьких проєктах і екологічних заходах активізує інтерес учнів до вивчення екології та сприяє розвитку практичних навичок (Овчарук, 2003).

Формування екологічної компетентності передбачає створення відповідних педагогічних умов як складової навчально-виховного процесу, а саме формування чи вибір продуктивного освітнього середовища (Москаленко, 2024). Найбільш ефективним освітнім середовищем для формування екологічної компетентності, без сумніву, є національні природні парки України. Адже саме вони забезпечують емоційно-естетичне сприйняття природи та стимулюють зацікавленість здобувачів освіти до її вивчення і збереження. **Спостереження за природним середовищем** сприяє розвитку навичок аналізу, вміння бачити взаємозв'язки у природі та формує активне ставлення до довкілля. **Уроки нестандартних форматів** (подорожі, усні журнали, репортажі) допомагають зробити навчання більш захопливим і пізнавальним. **Участь у природоохоронних акціях** формує відповідальне ставлення до навколишнього середовища та мотивує учнів до практичної діяльності з охорони природи. **Практична робота у природі** (виконання трудових завдань) дає змогу школярам усвідомити значення охорони довкілля та розвиває практичні навички щодо його збереження. **Уроки естетичного сприйняття природи** (екскурсії) сприяють формуванню емоційного зв'язку з природним світом. **Інтелектуальні заходи природоохоронного спрямування** (конкурси, вікторини, аукціони) розширюють екологічний світогляд та стимулюють пізнавальну активність. **Екологічні проєкти** залучають здобувачів освіти до дослідницької діяльності та практичного розв'язання екологічних завдань.

Таким чином формування екологічної компетентності є складним, багатоступеневим і тривалим процесом, який потребує цілісного підходу до навчання, виховання та особистісного розвитку здобувачів освіти. Цей процес передбачає використання продуктивного освітнього

середовища та охоплює поступовий перехід від засвоєння теоретичних знань до розвитку емоційного ставлення до природи, що згодом закріплюється у практичній діяльності та визначає екологічну поведінку здобувачів освіти.

Список використаної літератури:

1. Концепція екологічної освіти України від 20.12.2001 року. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України, 2002, 7. Електронний ресурс. Доступ за посиланням: <http://www.osvita.irpin.com>.
2. Москаленко М.П., Міронець Л.П. Методичні засади формування екологічної компетентності під час навчання біології та екології в старшій школі. / Теорія та методика навчання (з галузей знань). Інноваційна педагогіка – 2024, 67, 2. – С. 41-45. DOI <https://doi.org/10.32782/26663-6085/2023/67.2.7>.
3. Овчарук О. В. Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації до освітньої політики. – Київ : К.І.С., 2003. – 296 с.
4. Смірнова В. С., Журавльова І. М. Формування екологічної компетентності учнів у процесі вивчення біології в умовах Нової української школи / 36.: Харківський природничий форум – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2025. – с. 263–265. Електронний ресурс. Доступ за посиланням: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/19569>.

Shevchyk B.V., Shevchyk L.O., Kravets N.Ya. The importance of National Nature Parks of Ukraine for the ecological competence formation of schoolchildren. The article discusses the importance of developing environmental competence in schoolchildren, considering historical environmental degradation and emerging military threats. The role of national parks as an optimal educational environment is substantiated. They provide: they facilitate emotional and aesthetic perception, analytical skill development, and student involvement in practical nature conservation activities. The use of interactive forms of work in national natural parks contributes to the transformation of environmental knowledge into conscious behaviour, fostering a responsible attitude towards the environment.

Keywords: educational environment, extracurricular activities, professional environmental education, environmental awareness, nature conservation activities.

УДК 502.74:581.5(477.41/477.42)

Шевчик В.Л.¹, Рабик І.В.²

¹Національний природний парк «Білоозерський»,

²Інститут екології Карпат НАН України
shewol@ukr.net, irenerw2022@gmail.com

**БОЛОТНІ ЕКОСИСТЕМИ НПП «БІЛООЗЕРСЬКИЙ» В
УМОВАХ ВІЙНИ: СТАН, ЗАГРОЗИ, ПЕРСПЕКТИВИ
ЗБЕРЕЖЕННЯ І ОХОРОНИ**